

АНОТАЦІЯ

Завадовський Ю. О. Роль альту в камерно-інструментальній творчості Львова другої половини ХХ - ХХІ століття — Кваліфікаційна праця на правах рукопису.

Наукове обґрунтування творчого мистецького проекту на здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» (галузь знань 02 «Культура і мистецтво»). — Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка, м. Львів, 2024.

Зміст анотації. В роботі представлена панорама альтового мистецтва у композиторській творчості і виконавсько-педагогічній практиці Львова і Галичини другої половини ХХ – перших десятиліть ХХІ ст. з позиції музиканта-камераліста. Такий підхід не лише дає можливість здійснити докладніший аналіз історичних обставин формування альтової школи виконавства, написання низки оригінальних творів і камерних опусів за участю цього інструменту, тобто ширше – створення «альтового середовища» в культурному континуумі Галичини. Ці аналітичні студії видаються необхідними для того, щоби вказати на особливість регіональних передумов, які призвели у ХХ – ХХІ сторіччі до активного розвитку львівської альтової школи і у композиторському, і у виконавському, і у педагогічному вимірі, а водночас заклали фундамент міцної традиції і високої культури слухання й розуміння альтової музики.

Звертаючись до цієї теми, автор проекту стисло враховував особливі умови розвитку альтового мистецтва як частини сучасного виконавського простору. Сучасний рівень музикознавства, особливо тієї його галузі, що розглядає проблеми інтерпретації і погляду виконавців на музичний артефакт, і в останні роки отримав самостійне значення як галузь гуманітаристики під назвою «дослідження виконавства» (англ. AR – Artistic Reserch), коригує традиційні підходи до вивчення музичних текстів та на їх основі побудову

виконавських уявлень. Насамперед виконавець, особливо у випадку, коли він є першовиконавцем твору, повинен здійснити значне інтелектуальне зусилля, зрозуміти задум композитора у всьому широкому естетико-стильовому історичному і суспільному контексті, а також реконструювати психоемоційний образ митця у персонологічному вимірі.

Для творчої репрезентації укладеної автором концепції були обрані показові зразки камерно-інструментальної творчості львівської музичної культури: квартети Володимира Флиса та Віктора Камінського й опуси, призначені для альту: «Українська сюїта» Зенона Дашака та Соната „Pastorale” Богдани Фроляк.

Відтак на початку наукового обґрунтування творчого мистецького проєкту була представлена панорама багатой камерно-інструментальної традиції музичного життя Львова, яка інспірувала появу вельми цікавих зразків камерних ансамблів та творів для альту, що вийшли з-під пера галицьких композиторів. Традиція камерного виконавства сягала тут ще початку сторіччя, вона мала свої корені в інтенсивному домашньому музикуванні в інтелігентних родинах Галичини.

Важливим фактором інтенсивного розвитку ансамблевого виконавства була також зацікавленість композиторів у вихованні талановитих інтерпретаторів своїх камерних творів, оскільки камерні ансамблі посідали важливе місце у доробку провідних західноукраїнських композиторів С. Людкевича, В. Барвінського, Р. Сімовича, М. Колесси та інших. До спільного творчого процесу музиканти залучали кращих виконавців Львівщини. Відтак камерно-інструментальна сфера посідає важливе місце в культурно-мистецькому житті Львова й усієї Галичини.

Одним з провідних факторів успішного розвитку камерно-інструментального мистецтва краю була діяльність спочатку українських і польських навчальних та концертних інституцій – консерваторії Галицького музичного товариства, Вищого музичного інституту ім. М. В. Лисенка, філармонійних товариств, а після Другої світової війни – кафедри

інструментального ансамблю Львівської державної консерваторії ім. М. В. Лисенка та Львівської філармонії. Високий професійний рівень підготовки фахівців та інтенсивність концертного життя, в якому вечори камерної музики займали поважну позицію, обумовили плідність розвитку цієї сфери музичного мистецтва та інспірували місцевих композиторів до створення музики, призначеної для камерного складу.

Щодо конкретних творів, виконаних у концертних програмах, та теоретично обґрунтованих у поданому проєкті, то відносно до Квартету В. Флиса зазначаємо наступне: образна концепція циклу та її індивідуальне мовно-стильове вирішення виявляє безумовний талант автора, його впевнене володіння формою і всім арсеналом виразових засобів, прекрасне чуття тембральних барв струнних інструментів. В музичній мові Квартету переважають неоромантичні та імпресіоністичні мовно-стильові засоби. Як видається, композитор втілює у квартетному циклі глибоко особисту рефлексію, пов'язану і з його замилюванням карпатськими пейзажами, тонким відчуттям барв і простору природи, і з ліричною чутливістю, притаманною його натурі.

Натомість ранній студентський цикл Першого квартету В. Камінського засвідчив значний особистий потенціал молодого автора, що плідно реалізувався у його подальших камерно-інструментальних опусах. Незважаючи на цілком несприятливий для творчих експериментів період стагнації 1970-х років, що передусім позначився у радянському духовному просторі на обмеженні інноваційних прийомів мистецтва, композитор зумів знайти паритет між традиційним – новаторським, класичним – сучасним, універсальним – національним, продемонструвавши не лише впевнене оволодіння широким арсеналом технічних засобів, але й уже сформований на той час власний естетичний світогляд і систему художніх пріоритетів.

«Українська сюїта» Зенона Дашака виразно показала ставлення митця до фольклорних першоджерел: не як до музейного експонату, а як до живої традиції, яку він прагнув продовжити, інтегрувати її у дидактичну практику, захопити своїх вихованців красою і багатством української народної музики.

Через етнічну характерність карпатського фольклору, через традиції, перейняті від попередників – представників гуцульської сецесії, З. Дашак продовжує дуже важливу лінію регіональної культури, передаючи її у загальнозрозумілих, демократичних формах, спрямованих передусім на дидактичні потреби тогочасного суспільства.

Соната „Pastorale” Богдани Фроляк знаменувала новий етап пошуків львівських композиторів нової молодшої генерації, що прийшли в мистецтво у перші роки Незалежності та в умовах відкритого простору культури знаходили талановиті вирішення однієї з найбільших проблем усіх посттоталітарних мистецьких осередків: органічного поєднання сучасних надбань художнього виразу з неповторністю національних традицій, які належало переосмислити не як етнографічну екзотику або знак меншеартості у зіставленні з метрополійними школами, а як вияв самобутності. Один з перших проривів у цьому напрямку, не лише у творчості самої Богдани Фроляк, але й взагалі у творчості представників її покоління львівської композиторської школи, був дуже вдалим і відобразив головні тенденції специфічного львівського постмодерну. Останній, хоч і охоче перебирав досягнення багатьох тогочасних світових осередків, ніколи не відривався від рідного ґрунту. Але своє питоме більше не мислилось як дещо незмінне і застигле, а навпаки, митці радісно відкривали для себе невичерпні можливості його поєднання з модерними й авангардними технічними новаціями. В цей ряд природно вписується і рання Альтова соната Богдани Фроляк.

Ключові слова: альт, галицька музична культура, українська камерно-інструментальна музика ХХ ст., виконавська інтерпретація, національна традиція, фольклорний архетип.

SUMMARY

Zavadovskyi Y.O. The role of the viola in the chamber and instrumental creativity of Lviv in the second half of the 20th - 21st centuries – Qualification work on manuscript rights.

Scientific substantiation of a creative art project for obtaining an educational and creative degree of doctor of arts in specialty 025 "Musical art" (field of knowledge 02 "Culture and art"). — Lviv National Academy of Music named after M. V. Lysenko, Lviv, 2024.

Abstract content. The work presents a panorama of viola art in composers' work and performance-pedagogical practice of Lviv and Galicia in the second half of the 20th - the first decades of the 21st century. from the position of a chamber musician. This approach not only makes it possible to carry out a more detailed analysis of the historical circumstances of the formation of the viola school of performance, the writing of a number of original works and chamber opuses with the participation of this instrument, that is, more broadly, the creation of a "viola environment" in the cultural continuum of Galicia. These analytical studies seem necessary in order to point out the peculiarity of the regional prerequisites, which led in the 20th - 21st centuries to the active development of the Lviv viola school in the compositional, performing, and pedagogical dimensions, and at the same time laid the foundation of a strong tradition and high culture listening and understanding viola music.

Turning to this topic, the author of the project succinctly took into account the special conditions of the development of viola art as part of the modern performance space. The modern level of musicology, especially that branch that considers the problems of interpretation and the performer's view of a musical artifact, and in recent years has gained independent importance as a branch of humanities called Artistic Reserch, corrects traditional approaches to the study musical texts and building performance ideas based on them. First of all, the performer, especially in the case when he is the original performer of the work, must make a significant intellectual effort, understand the composer's intention in the entire broad aesthetic-

stylistic historical and social context, as well as reconstruct the psycho-emotional image of the artist in a personological dimension.

For the creative representation of the author's concept, representative examples of chamber-instrumental creativity of Lviv musical culture were chosen: quartets by Volodymyr Flys and Viktor Kaminsky and opuses intended for viola: "Ukrainian Suite" by Zenon Dashak and Sonata "Pastorale" by Bohdana Frolyak.

Therefore, at the beginning of the scientific substantiation of the creative artistic project, a panorama of the rich chamber-instrumental tradition of the musical life of Lviv was presented, which inspired the appearance of very interesting examples of chamber ensembles and works for viola, written by Galician composers. The tradition of chamber performance here dates back to the beginning of the century, it had its roots in intensive home music making in the intelligent families of Galicia.

An important factor in the intensive development of ensemble performance was also the interest of composers in educating talented interpreters of their chamber works, as chamber ensembles occupied an important place in the work of leading Western Ukrainian composers S. Lyudkevich, V. Barvinskyi, R. Simovych, M. Kolessa and others. The musicians involved the best performers of the Lviv region in the joint creative process. Therefore, the chamber-instrumental sphere occupies an important place in the cultural and artistic life of Lviv and the whole of Galicia.

One of the leading factors in the successful development of the chamber-instrumental art of the region was the activity of the initially Ukrainian and Polish educational and concert institutions - the Conservatory of the Galician Music Society, the Higher Music Institute named after M. V. Lysenko, philharmonic societies, and after the Second World War - the department of the instrumental ensemble of the Lviv State Conservatory named after M. V. Lysenko and the Lviv Philharmonic. The high professional level of specialist training and the intensity of concert life, in which chamber music evenings held a respectable position, determined the fruitfulness of the development of this area of musical art and inspired local composers to create music intended for chamber music.

Regarding specific works performed in concert programs and theoretically grounded in the presented project, we note the following in relation to V. Flys' Quartet: the figurative concept of the cycle and its individual linguistic and stylistic solution reveal the author's unconditional talent, his confident mastery of form and the entire arsenal of expressive means, excellent sense of the timbral colors of stringed instruments. The Quartet's musical language is dominated by neo-romantic and impressionistic linguistic and stylistic devices. It seems that the composer embodied in the quartet cycle a deeply personal reflection, connected with his fondness for the Carpathian landscapes, a subtle sense of the colors and space of nature, and with the lyrical sensitivity inherent in his nature.

Instead, the early student cycle of the First Quartet by V. Kaminsky testified to the young author's significant personal potential, which was fruitfully realized in his subsequent chamber-instrumental opus. Despite the stagnant period of the 1970s, which was completely unfavorable for creative experiments, which primarily affected the Soviet spiritual space by limiting innovative techniques of art, the composer managed to find parity between traditional and innovative, classical and modern, universal and national, demonstrating not only a confident mastery of a wide arsenal of technical means, but also his own aesthetic worldview and system of artistic priorities already formed at that time.

Zenon Dashak's "Ukrainian Suite" clearly showed the artist's attitude to folklore primary sources: not as a museum exhibit, but as a living tradition, which he sought to continue, to integrate it into didactic practice, to captivate his students with the beauty and richness of Ukrainian folk music. Due to the ethnic character of Carpathian folklore, due to the traditions inherited from his predecessors - representatives of the Hutsul secession, Z. Dashak continues a very important line of regional culture, transmitting it in commonly understood, democratic forms, aimed primarily at the didactic needs of the contemporary society.

The sonata "Pastorale" by Bohdana Frolyak marked a new stage in the search of Lviv composers of the new younger generation, who came to art in the first years of Independence and in the conditions of an open space of culture found talented

solutions to one of the biggest problems of all post-totalitarian artistic centers: the organic combination of modern assets of artistic expression with uniqueness national traditions, which should be rethought not as ethnographic exoticism or a sign of inferiority compared to metropolitan schools, but as a manifestation of identity. One of the first breakthroughs in this direction, not only in the work of Bohdana Frolyak herself, but in general in the work of representatives of her generation of the Lviv school of composers, was very successful and reflected the main trends of the specific Lviv postmodernism. The latter, although he willingly went through the achievements of many world centers of that time, never broke away from his native soil. But one's own style was no longer thought of as something unchanging and frozen, but on the contrary, artists joyfully discovered for themselves the inexhaustible possibilities of its combination with modern and avant-garde technical innovations. Bohdana Frolyak's early Viola Sonata naturally fits into this series.

Keywords: viola, Galician musical culture, Ukrainian chamber-instrumental music of the 20th century, performing interpretation, national tradition, folklore archetype.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ РОБОТИ

Результати дослідження опубліковані у таких працях:

1. Юрій Олегович Завадовський. Струнний квартет В. Флиса в інтерпретаційному дискурсі життєтворчості композитора (До 100-річчя від дня народження). *Українська музика*. Щоквартальник ЛНМА ім. М. В. Лисенка. Львів: Видавничий дім «Гельветика», 2024. Число 1 (48). С. 46-54. УДК 78.27;78.491. DOI 10.32782/2224-0926-2024-1-48-5

2. Юрій Завадовський. Виконавські засади камерно-інструментального стилю Віктора Камінського (на прикладі Першого квартету). *Наукові збірки Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка*. Львів: Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 51. С. 10-17. УДК 78.27, 783. DOI 10.32782/2310-0583-2023-51-02.

АПРОБАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту обговорено на засіданнях кафедри струнно-смичкових інструментів. Матеріали дослідження оприлюднено в доповідях на всеукраїнських та науково-практичних конференціях. У рамках творчого мистецького проєкту презентовано три творчі заходи. За темою творчого мистецького проєкту підготовлено методичну розробку спеціального курсу.

Участь у науково-практичних конференціях:

1. Творчість для альту Богдани Фроляк: взаємодія фольклорних першоджерел і модерної системи виразності. (Міжнародний мистецький форум «Симбіоз ідей», Третя міжнародна науково-творча конференція ім. Стефанії Павлишин, ЛНМА ім. М. Лисенка, 18-19 березня 2024)
2. Образно-символічний меседж Квартету Володимира Флиса (Круглий стіл на тему: «Українська камерно-інструментальна ансамблева музика як вияв національної ідентичності» в рамках Фестивалю «Антологія української камерної музики» ЛНМА ім. М. Лисенка)

АПРОБАЦІЯ ТВОРЧОГО МИСТЕЦЬКОГО ПРОЄКТУ

За темою творчого мистецького проєкту проведено такі основні заходи:

1. Концерт **«Калейдоскоп альтових рефлексій в творах львівських композиторів»**. М. Волинський - Соната для альту і фортепіано, А. Солтис - «Танок», Б. Фільц - «Гумореска», Б. Фроляк - Соната «Pastorale» для альту і фортепіано, З. Дашак - «Українська сюїта». Виконавці: Юрій Завадовський, Тетяна Голубева - фортепіано. Львівський державний музичний ліцей ім. Соломії Крушельницької, малий зал. 13.05.2024.

2. Концерт **Квартетної музики львівських композиторів: Володимира Флиса та Віктора Камінського**. В. Флис - Струнний квартет Ре мажор, В. Камінський - Перший струнний квартет. Виконавці: Уляна Клекоць, Ярина Лабачук - скрипки, Юрій Завадовський - альт, Антон Пославський, Анастасія Зохнюк - віолончелі. Львівська школа мистецтв №5, великий зал. 18.06.2024.

3. Концерт **«Камерна музика трьох поколінь композиторів Львова – Франца Ксавера Моцарта (Фортепіанний квартет соль мінор Op. 1), Володимира Флиса (Струнний квартет Ре мажор), Віктора Камінського (Перший струнний квартет)»**. Виконавці: Ольга Палько, Уляна Клекоць, Ярина Лабачук - скрипки, Юрій Завадовський - альт, Ольга Бахурська, Антон Пославський, Анастасія Зохнюк - віолончелі, Віталій Дворовий - фортепіано. Львівська національна музична академія імені М. Лисенка, малий зал. 22.06.2024.